

«КИЗИЛ ҲАМЛА»

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ
СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

«КИЗИЛ ҲАМЛА» — ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КОМПАРТИИ УЗБЕКИСТАНА, ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ УЗБЕКСКОЙ ССР

45-ИЛ ЧИҚИШИ
№ 63 (12.416)

Жума, 15 март 1963 йил

Баҳоси 2 тийин.

ЕТТИ ЙИЛЛИКНИНГ БЕШИНЧИ ЙИЛИДА ҚИШЛОҚ ХҲЖАЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЯНГИ МАРРАЛАРНИ ЭГАЛЛАЙМИЗ

Россия Федерациясидаги колхоз-совхоз ишлаб чиқариш бошқармалари партия комитетлари секретарлари ва бошқарма бошлиқларининг кенгашида 1963 йил 12 мартда

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

Азиз ўртоқлар! Россия Федерацияси қишлоқ хўжалиги ишлари, ишлаб чиқариш бошқармаларининг бошқаруви ва мутахассисларини, партия комитетларининг секретарларини, маъруза кенгашининг ҳамма қатнашчиларини Коммунистик партия Марказий Комитети ва Совет ҳукуматининг тошхонаси билан чин қўйилган таъриқлайман. (Давомий қарсаклар.)

Бу — Россия Федерацияси қишлоқ хўжалиги ҳодимларининг КПСС Марказий Комитети томонидан Пленумининг қарорларига мувофиқ партия ва совет органлари қайта қўрилганда кейин ўтказилган биринчи катта кенгашидир. Албатта, қайта қўришни қандайдир якунидан тўғрисида, айниқса бу таъбирини коммунистик қўришни шунга келтирган самаралари ҳақида гапирнишга ҳали вақт ерта. Бунига йил охирида якун ясаас керак.

Халқ хўжалиги партия раҳбарлигини қайта қўриш ўзининг ажойиб самараларини беради, коммунистик қўришни катта-катта планларини амалга оширишни тездаштиради, деб партия қаттиқ ишонади.

Партия ва совет органларини қайта қўришнинг моҳияти нимадан иборат эканлигини сизлар яхши биласиз. Қисқа қилиб гапирдиган бўлсак, бунинг моҳияти шундан иборатки, эндиликда қўйилган тарғиб юзорида партия ташкилотлари ишлаб чиқариш принциплари асосида тузилмоқда. Марказий Комитет Пленумининг қарорига мувофиқ, ишлаб чиқариш бошқармаларининг партия комитетлари, КПСС қишлоқ ва саноат бўлими ва ўлка комитетлари, иттифоқчи республикалар коммунистик партия Марказий Комитетларининг қишлоқ хўжалиги раҳбарлик бюрослари ва саноат раҳбарлик бюрослари тузилди.

Шунга мувофиқ равишда совет органлари ҳам қайта қўрилди. Партия бундан аввалроқ қишлоқ хўжалик органларини қайта қўрган эди. Маълумки, биз қишлоқ хўжалик министрликларини қайта ташкил этдик. Қишлоқ хўжалик иш-

лаб чиқаришнинг моддий техника воситалари билан таъминлашга доир масалалар «Союзсельхозтехника»да, тайёрлов ишларига доир масалалар эса, Тайёрлов комитети ва ишлаб чиқариш бошқармаларида марказлаштирилди.

Бир йил муқаддам совхоз ва колхозларга раҳбарлик қилувчи тамомила янги органлар — совхоз-колхоз ишлаб чиқариш бошқармалари тузилди. Қишлоқ хўжалик министрликларининг зиммасига илм-фанга, фан ва илмга таърибга муваффақиятларини ишлаб чиқаришга жорий этишга раҳбарлик қилиш вазифалари юксатилди.

Шундай қилиб, ҳозир мамлакатимизда қишлоқ хўжалиги раҳбарлигининг колхоз ва совхоз ишлаб чиқаришнинг ривожлантиришга самарали таъсир кўрсатиш имконини берадиган муштасаб системаси юзюда келтирилди.

Ана шу тахлитда қайта қўриш нега керак бўлиб қолди?

Биз бир ўртоқлар район партия комитетлари билан район ижроия комитетлари ҳам ёмон ишламаётган эди-ку, дейишлари мумкин. Бу гап тўғри. Улар ҳақиқатан ҳам ёмон ишламаётган эди. Айтиш мумкинки, район партия комитетлари, район ижроия комитетларининг ҳодимлари бўлган коммунистларнинг аксарияти жуда яхши ишлаб келишаркан эди. Улар ўзларига юксатилган вазифани шараф билан адо этишди, колхоз ва совхозларни мустақамлаш, қишлоқ хўжалигини тарбиялаш йўлида кўпгина ишлар қилишди. Уларнинг бу ишларини ҳеч ким ҳисобдан чиқариб юбормасди. Ана ҳам йўқ. Йиллар ўтди, лекин қишлоқ район партия комитетларида ишлаб, партия билан халққа ҳалол хизмат қилган коммунистларнинг совет ишчилари ҳамма хўрмат билан эслаб юрардилар. (Давомий қарсаклар.)

Лекин ҳозир давр ўзгариб кетди. Ўртоқлар, ишлаб чиқариш миқёслари кенгайиб, саноат ва қишлоқ хўжалиги нисбатан қўйилган талаблар ошиб кетди.

Ана шундай шартларда халқ хўжалиги партия раҳбарлиги масаласи ҳам янги шаклда қўйилган бўлиб қолди.

Россия Федерацияси қишлоқ меҳнаткашларининг асосий вазифалари

Биз коммунизм қўрилишини кенг авж олидиришга, қишлоқ ҳозирги вақтда халқ хўжалиги партия раҳбарлигини шундай тахлитда йўлга қўймоқ керакки, бунинг натижасида кадрларини ўзларининг бутун кучларини, билимларини, ташкилотчилик қобилиятларини ишлаб чиқаришнинг кенг масалаларини ҳал қилишга қаратиш имкониятига эга бўлишлар.

Владимир Ильич Лениннинг экономикага, хўжалик қўрилишига раҳбарликда партиянинг роли қандай бўлиши кераклиги ҳақидаги фикрини яна бир нарсга эслатиб ўтмоқчиман. В. И. Ленин ўзининг Совет ҳукуматининг навабдатида вазифаларига бағишланган асарига Октябрь революциясининг талабларидан кейин, ҳокимият қўлга олинадиган кейин партиянинг, ишчилар синфининг, бутун халқнинг куч-гайра-

КПСС Марказий Комитети билан Хитой Коммунистик партияси Марказий Комитетининг бир-бирларига юборган мактублари

ХИТОЙ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА

Қадрли ўртоқлар! Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети умий ишларининг энг юксак манфаатларини қўзғаб, марксизм-ленинизм, пролетар интернационализм, Москва Кенгашининг Декларация ва Байёоти принциплари асосида жаҳон коммунистик ҳаракатини бирлигини мустақамлаш ҳақида биргаликда ҳаракат қилуш зарурлиги тўғрисида ўз мулоҳазаларини айтиб бермоқ учун шу мактуб билан сизларга мурожаат қилишга қарор берди. Биз ҳозирги шартларда марксизм-ленинизм партияларига сафарларининг жишисини учун, барча коммунистик мамлакатларнинг бирлигини мустақамлаш учун кураш олиб боришда ҳам масъулиятларни ваъна йўқ эканлигида чуқур ишонганимиз ҳолда сизларга шу мактубни ёзмакдмиз.

Тинчлик ва социализм буюк ишнинг қарашли бўлиши билан кейинги вақтларда коммунистик ҳаракатда рўй берган аҳвол муносабат билан жиддий табиъиёт билан қўйилган. Табиъиёт кескин туш олаётган ошқорча мунозаралар қардош партияларнинг бирлигига пўтур етказди, умумий манфаатларимизга жиддий зарар келтирди. Халқаро коммунистик ҳаракат сафарларида ву-жудга келган баҳслар империализмга қарши муваффақиятли кураш олиб боришга ҳалақат беради, коммунистик мамлакатларнинг халқаро майдонда зўр ғайрат билан олиб бораётган ишларини заифлаштиради, қардош партияларнинг фаолиятини, ҳусусан, ишчи сининг азият муркаблашиб кетган капиталистик мамлакатлардаги қардош партияларнинг фаолиятига салбий таъсир кўрсатади.

Социализм душманлари коммунистик ҳаракатда рўй берган келишмовчиликлардан коммунистик мамлакатларни бир-бирдан ажратиб юбориш учун, миллий озодлик ҳаракатига нифоқ солиш учун, ўз позицияларини мустақамлаш учун фойдаланишга интиломоқда.

Наҳондаги кучлар нисбати янги таркиб топаган бир шаронда империалистик агрессорлар жипслаган коммунистик ҳалқаро ишчи синини уруш йўли билан бар-тароф қилишдан оқиндилар. Шу сабабли улар бизнинг жипслиги, миллий бузишга қўрққчли бўлма-дилар. Бизда умумий дўшманга қарши курашда бирлик бўлма-ди, империализм қаршида тар-қоқ ҳолда ҳаракат қиладиган бўл-сак, бу нарсга куч-гайратимизни заифлаштириш ва бинабарин со-циализм душманларининг пози-цияларини мустақамлаш мум-кин, ҳоло.

Марксизм-ленинизм партияларининг, ва аввало, КПСС ва Хитой Коммунистик партияси каби йирик партияларнинг бевосита бурчи — воқеаларнинг коммунистик ҳаракатини жиддий қийинчиликларга дучор қиладиган тарзда ривожла-ниб боришга йўл қўймаслигини, ҳозирги исроал бўлмаган ҳолат-ни тутатиш ва коммунистик ҳар-кат сафарларининг бирлигига со-циалистик ҳамдўстлигининг жиш-лигига эришмоқ учун бутун чор-ларни қўришдан иборатдир.

Биз шу нарсатга чуқур амин-мизки, ҳозирги вақтда коммунистик ҳаракат бошдан кечираётган қий-инчиликлар мувақат қийинчи-ликлар бўлиб, уларни батамом бар-тароф қилиш мумкин. Бирли-гимиз ва жипслигимизни мустақ-камлаш учун зарур нарсаларнинг ҳаммаси бизда мавжуддир. Рўй берган аҳволга жаҳон социализми тараққиётининг тарихий истиқбол-лари нуқтаи назаридан баҳо бера-диган бўлсак, КПСС, Хитой Коммунистик партиясини, барча марксизм-ленинизм партияларини бир-лаштираётган умумий, энг асосий нарсас мавжуд ихтилофлардан бе-хаво юқори турли ва унинг аҳ-мияти каттароқдир. деган ҳулоса-га келмай йўқ йўқ. Бизни бутун дўш пролетариат, меҳнаткашлар си-сининг манфаатларининг бир-лиги, буюк марксизм-ленинизм таъ-лими жипслагитиришмоқда. Ҳозирги кунда ўртамаздаги келишмовчи-ликлар ҳар қанча жиддий бўл-ганда ҳам социализм кучлари-нинг капитализмга қарши буюк тарихий курашида ҳаммаимиз бар-лигининг бир томонидан турган-лигини эсдан чиқариш мум-кин эмас.

Рўй берган аҳволнинг гоят му-раккаб эканлигини аниқлашми-з ҳолда биз шу билан бирга мавжуд келишмовчиликларни бўғтиришга ҳам ва бўлиб қўришга керак деб ҳисоблаймиз. Коммунистик ҳа-ракатда давом этаётган муноза-ра-

ни объектив суратда тахлил этиш, буюк кўрсаткичлар, рўй берган келишмовчиликлар баҳсдашши вақтда қўлини атайин бўғтириш ва кескинлаштириб юборил-ди, бутун эътибор бахс талаб ма-салага қаратилган. Баҳсга қи-зиқиб кетиш ўртага қўйилган про-блемаларнинг моҳиятини осяойиш-та ва оқилона тушуниб олиб олишга қўлини ҳалақат беради, бирлигини учун асос қилиб олин-ган энг муҳим нарсалардан эътибор-ни четга тортади.

Марксизм-ленинизм партиялар бир-галликда ишлаб чиқилган програма ҳужжатларига — Москва Кенга-шларининг Декларация ва Байёоти-га эга бўлиб, бу Декларация ва Байёотга содиқ эканликлари до-им таъкидлаб келмоқдалар. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси жаҳон коммунистик ҳаракатининг асосий қўлини ҳисоблаб келмоқда. Биз коммунистик ҳаракатининг умумий йўлини юксатлаш билан ама-лга ошира бориб, империализмга қарши, бутун ер шарда со-циализм ва коммунизм улуг идеал-ларининг тантанаси учун актив кураш олиб бормоқда. Бизнинг партияимиз янги жаҳон урушининг олдини олиш учун, тинчликни ва халқлар хавфсизлигини мустақ-камлаш учун курашда куч ва гай-ратини аламайди. КПСС ва Совет ҳукумати барча воситалар билан — итисодиий сиёсий воситалар, ҳақто қурол билан ёрдам кўрсатиш воситалари билан миллий озодлик ҳаракатини қўллаш-қўв-латмоқда. Пролетар интерна-ционализм содиқ бўлган. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси: «Бутун дўш пролетариат, бир-лашганимиз» деган жағовлар шон-да доим қилиб келмоқда. КПСС жаҳон миқёсидаги со-циализм ҳамдўстлигини мустақам-лаш, тарихий тараққиётнинг бутун боришга бу ҳамдўстлигининг таъ-сирини қулайтиришга ҳаракат қи-ламоқда. Совет Иттифоқида ком-мунистик қўрилишининг эришган му-ваффақиятлари жаҳон социализ-мининг мустақамлаш, унинг оёбун ва жоноба кучини ўстириш ишига халқимиз қўшаётган ҳиссасидир.

Хитой Коммунистик партияси ҳам Декларация ва Байёот пози-цияларига қаттиқ тўғривлигини ва Декларация ҳамда Байёотдаги ҳу-лосалар ва қоидаларга амал қи-лаётганини, ўзининг энг асосий мақсади империализмга қарши, буюк коммунизмга қаратишга керак, деб таъмин қилиб келмоқда. Россиянинг энг асосий мақсади империализмга қарши, буюк коммунизмга қаратишга керак, деб таъмин қилиб келмоқда. Россиянинг энг асосий мақсади империализмга қарши, буюк коммунизмга қаратишга керак, деб таъмин қилиб келмоқда. Россиянинг энг асосий мақсади империализмга қарши, буюк коммунизмга қаратишга керак, деб таъмин қилиб келмоқда.

ти экономикани қўришга қаратилмоғи керак, деб таъмин берган эди. Владимир Ильич эндиликда сиёсат эмас, балки экономикада устуун даражада аҳамият касб этади деб таъкид-лаган эди. Саноат ва қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, мамлакатнинг муҳофаа қобилиятини мустақамлаш, халқ-нинг моддий фаровонлигини юксатлишини — ана шуларни Владимир Ильич партия билан давлатнинг бутун фаоли-ятида биринчи ўринга қўйган эди.

В. И. Ленин социализмни экономикани қўришга даъват этиб қолган, айна маҳалда бу ишни қандай қилиб амал-га ошириш кераклигини кўрсатиб ҳам берди. Россиянинг энг асосий вазифаси, қурабди индустрия барпо қилин-ганлиги, қишлоқ кооператив план асосида қайта қўрилган-лиги — социализм ва коммунизм қўриш тўғрисидаги ле-нинизм гениал идеяларининг реал суратда рўбга чиққанли-гидир.

Саноат, қўрилиш ва қишлоқ хўжалигига партия раҳбар-лигини қайта қўриш соҳасида биз ҳозир амалга ошираётган тадбирлар тамомила ленинча таълимотдан беллиб чиқмоқда. Партия амалга ошираётган тадбирлар улуг Лениннинг фикр-лари билан мунаваар бўлган деб буюн биз ифтихор билан айти оламиз. (Гулдўрс қарсаклар.)

Ҳозир партияимиз колхоз ва совхозларнинг бошқарлигини формасини топди, деган фикрга сизлар қўйиларсиз деб ўйлайман. Ишлаб чиқариш бошқармалари, ишлаб чиқариш бошқармаларининг партия комитетлари янги шартларда ҳар қайси хўжаликдаги ишлаб чиқаришнинг моҳирлик билан таъ-мин этиш, колхоз ва совхозларнинг бой имкониятларидан яхшироқ фойдаланиш учун катта имкониятларга эгадирлар. Сиз, бу ерга тўпланган қишлоқ Совет Иттифоқидаги энг йирик республика — Россия Федерациясининг вақиллари-сиз, Россиянинг колхозчилари, совхоз ишчилари, мутахас-сислари, олимлари, партия ва совет ташкилотларининг раҳ-барлари қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришни, қў-пайитришдан иборат умумпартиявий ва умумхалқ вазифа-сини ҳал қилишга катта ҳисса қўшдилар.

Сунгги ўн йил ичида қишлоқ хўжалик ишлаб чиқари-шини ривожлантириш тўғрисидаги маълумотлар бундан яқ-қол далолат бериб турбди. Бизни қишлоқ хўжалигини ви-вожлантиришдаги маҳкам қатъиятлар енга олмайди, деб пайғам-барлик қилган ишчиларга яна бир қарра жавоб бериб қўй-моқ учун мен бу маълумотларни ҳуррадиқлик билан айтиб-ўтаман. Ҳозир коммунизм душманлари энг муҳим соҳада — экономикани ривожлантиришда айна илгариларга қараган-миздан ҳаммадан кўра кўпроқ қўрқмоқдалар. Хўжалик ку-рилишини муваффақиятларимиз ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Бунга марксизм билан бўлган энг умуман билими бўлган ишчиларини тушуниб қолмай, ҳамма, айтиш мумкин-

ки, овқат ейишга ўрганган ҳар бир киши экономикани юкс-латириш муҳимлигини тушуниб турбди. (Залда жонланмиш. Қарсаклар.)

Россия Федерациясида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари тайёрлаш 1953 йилдаги нисбатан маи шундай ўсди:

	1953 йил	1962 йил	1953 йилга нисбатан
Дон (миллион пуд)	1098	2217	202 процент
Шу жумладан бугдой	608	1347	228 >
Макаж-хўр	6,7	85,2	9,7 баравар
Дунақли экинлар	6,8	39,1	5,8 баравар
Қанд-лавлаг (миллион тонна)	3,9	14,0	360 процент
Қўнғабозар (миллион тонна)	1,0	1,6	163 >
Картошка (миллион тонна)	3,2	3,7	113 >
Сабзавот (миллион тонна)	1,2	2,9	245 >
Мева (миг тонна)	261	643	246 >
Шу жумладан узум	85	401	473 >
Ўшт (миллион тонна)	1,9	4,5	232 >
Сўт (миллион тонна)	6,1	16,4	269 >
Ишлаб чиқарилган мол			
Ўғ (миг тонна)	274	506	185 процент
Ўш (миг тонна)	97	181	187 >
Тухум (миллион дона)	1392	5089	366 >

Бу — партия ва халқ қаҳрамонлиги билан сарфлаган куч-гайратларнинг, коммунизм учун курашда қўрсатган зўр ишқоаткорлигининг натижасидир. (Гулдўрс қарсаклар.)

Шу гапларни эшитиб қўйишга эришганимиз — шу қилган иш яхши, ҳозир ютуқлар тўғрисида гапиряпти, кейин яна танқид қила бошлайди, деб ўйлаётганлариз. Бу ҳам тўғри, ҳам қанки эмас. (Залда жонланмиш. Қарсаклар.)

Россия қишлоқ хўжалик ҳодимларининг меҳнати партия-нинг, бутун халқнинг, юксак баҳосини олади. Аммо ҳозир олдинда янги катта вазифалар турбди. Колхоз ва сов-хозлар эришилган ютуқларга таяниб, қишлоқ хўжалик маҳ-сулотларини етиштириш халқнинг энг юксак маҳсулотлари-га эҳтиёжларини тўлиқ қондириш партия XXII съезди қўй-ган вазифаларни бажариш имконини берадиган даражага кўтармоқлари керак.

Ўртоқлар, қандай даража тўғрисида гап бораётми? Ком-мунистик қўришнинг манфаатлари яқин йиллар ичида умуман мамлакатда дон тайёрлашни 4 миллиард 200 миллион — 4 миллиард 500 миллион пуда етказишни тақозо қилмоқда, деб Марказий Комитетнинг ноябрь Пленумида таъкидланган эди. Шу ҳисобдан Россия Федерациясининг улутига қанча тўғри келади? Сизлар бу рақамларни баласиз: 2 миллиард 500 миллион — 2 миллиард 600 миллион пуд тўғри келади. (Давомий иккинчи бетда.)

Германия Бирлашган социалистик партиясининг VI съезиде партияимиз номидан қирғизга таъкид-латиш коммунистик партиялар ўртасидан бахсларни тўхтатиш, ўз партияси ичида бошқа партия-ларни танқид қилишни тўхтатиш тўғрисидаги тақлиф ҳудди шун-дай мулоҳазалар билан илгари суриди. Маълумки, жаҳон ком-мунистик ҳаракати бу тақлифни астойдил маъқулади ва қўллаб-қувватлади.

КПСС Марказий Комитети рўй берган қийинчиликларни бартаф-қилиш учун бу мактуб орқали ян-ги қадам қўйишни истади. Биз дўстлигини мустақамлаш ва бир-биримизнинг фикримизни ях-широқ тушуниб олиш манфаатла-рини қўзғаб, Хитой Коммунистик партияси Марказий Комитети-га, КПСС ва Хитой Коммунистик партияси вақиллари-нинг икки томонлама учрашувини ўтказишни таъкид этмакдм. Бу уч-рашув муҳим эканлигини назар-да тутиб ва олдиндаги қўйилган мақсадга эришил йўлида қанча иш-лов ҳосил қилиш учун биз ана-шу учрашув юксак даражада ўт-қилишни афзал кўрган бўлу-р эдик. Музокаралар вақтида ҳар-иккала партияни қизиқтираётган энг муҳим масалаларнинг ҳамма-сини ва айниқса бу масалалар орасида қўришнинг умумий вазифаларига тааллуқли бўлган масалаларни модала-модала му-ҳокама қилиш мумкин бўлу-р эди. Нўнган назарларнинг тартиб-чанлиги ҳақиқатан ҳам аниқла-ган проблемаларга келганда, по-зицияларимизни бир-бири билан қийлаштиришга ёрдам берадиган келишлов олиш лозим бўлу-р эди. Сизлар шундай учрашув ўткази-лишга рози бўлсангиз, у ҳолда учрашув жойи ва вақти тўғри-да қўришга равишда масалалар таъкид олиш мумкин бўлу-р эди.

КПСС ва Хитой Компартияси вақилларининг учрашувини қандай аҳамиятга эга эканлиги ҳаммага аён. Бу учрашув марксизм-ле-нинизм партияларининг кенгашига таъриқлар қўришда, бу кенгаши-нинг мунаффақиятли ишларини учун зарур бўлган қулай вази-ятни мавжуд келтиришга ҳам му-ҳим роль ўйнаган бўлу-р эди.

Бошқа қўлини қардош партия-лар каби КПСС ҳам кенгаш ўт-қилиш учун зарур бўлган қулай вази-ятни мавжуд келтиришга ҳам му-ҳим роль ўйнаган бўлу-р эди.

Қадрли ўртоқлар! Хитой Коммунистик партияси Марказий Комитети Совет Итти-фоқи Коммунистик партияси Мар-казий Комитетининг 1963 йил 21 февралдаги мактубини олди.

Бизнинг партияларимиз зимма-сига совет ва хитой халқларининг қардошларча бирга яшаш учун тарихий жавабгарлик юксатган. КПСС ва Хитой Коммунистик партиясининг бирлиги социализм ҳамдўстлик учун ва бутун коммунистик ҳаракат учун жуда катта аҳамиятга эгадир. Агар биз икки система кураши кескинла-штириб кетган ҳозирги вақтда рўй берган келишмовчиликларни марксизм-ленинизм, пролетар ин-тернационализм, принципларига амал қилиб бартаф қилиш учун ўзимизда жасорат ва куч топа-ганимизда, келгусидаги авлодлар бунинг учун бизни кечирмаган бў-лу-р эдиклар. Тарих ўз мамлакат-ларини капитализм зулмидан қут-қазган революцион ҳаракат бири-чи отрядлари зиммасига муноса-батларининг янги типини, халқлар ўртасида қардошлик ва дўстлик муносабатларини қарор топтириш ва ривожлантириш, бутун инсо-яни учун келгусидаги социалистик жамият тисмолини яратишдан иборат буюк вазифани юксатди. Бизнинг партияларимиз рўй бер-ган аҳволни бартаф қилиш йўл-ларини қидириб топишлари, дўст-лигимизга ҳалақат бераётган на-рсаларни дадил ва қатъий билан ўртадан қўтариб ташлашлари за-рур. Бу — марксизм-ленинчилар бора оладиган ва бориши лозим бўлган бирдан-бир тўғри йўлдир.

Биз шу нарсатга чуқур амин-мизки, рўй берган келишмовчилик-ларни бартаф қилиш КПСС ва Хитой Коммунистик партиясининг манфаатларидир. Эмас, балки шунингдек халқаро коммунистик ҳаракатнинг тинчлик, миллий му-стақиллик, демократия ва со-циализм йўлидаги умумий кураши-нинг туб мақсадларига ҳам жавоб берган бўлу-р эди. Фақат яхши ния-т билан ва қурашнингнинг маъ-сад ҳамда манфаатларини жуда яхши англаб иш қўриш керак. Шундай қилганда дўстлигимиз, халқаро коммунистик ҳаракатнинг жипслигини мустақамлашми-з ва ривожлантиришми-зга ҳеч қандай ҳол ҳалақат бера олмайди.

Коммунистик салом билан

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ.
Москва шаҳри, 1963 йил 21 февраль.

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА

Қадрли ўртоқлар! Сизнинг мактубингизга бизнинг берган баҳомизни ўртоқ Мао Цзэ-дун Хитойдаги совет элчиси ўртоқ Червоненко билан 23 февралда ўтказган суҳбатда баён қилиб берган эди.

Биз Сизнинг мактубингизни таъриқлаймиз. Биз Сизнинг мак-тубингизда жипсликни иттиломи, деб айтган гапларингизни таъриқ-лаймиз. (Давомий иккинчи бетда.)

ЎРТОҚ Н. С. ХАРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Ўртоқлар! Бу вазиёни бажаришга қўриқсиз етди, бу бемалол бажарса бўладиган реал вазиё. Башарти ўтган йилги Сибирда ақалли ўртача ҳосил олинганда сизлар дон тайёрлаш соҳасида ана шу даражага яқинлашиб қолган бўлар эдингиз. Олтой қанча миқдордаги донни бера олмади қолганини, ўтган йилги, умуман, Сибир қанча миқдорда дон бера олмади қолганини бир ҳисоблаб чиқинчи.

Бу йил сизлар қўшимча равишда янги ерларни ҳайдайсиз, кузги экинларни анча кўп эдингиз. Бу йил қишда қор кўп ёғди, нам ҳам кўп бўлди. Агар экинлар қишдан яхши чиқиб, кўклам қулай келса, мўл ҳосил оласиз. Ўшанда дон ҳарид қилиш планимизни кўпайтириб қўйинг, деб илтимос қилсангиз, тошхирқ қамлиб қилаёти. деб қолсангиз ҳам ажаб эмас. (Залда жонланиш, Қарсақлар). Лекин мабодо ҳамма республикалар бу йилги планини бажарса, тошхирқни кўпайтириб қўйиб ҳақиқатда илтимосингиз инобатга олинмайдими. Биз давлатда дон сотиш ҳақида сизларга берилган тошхирқни кўпайтирмайми, балки мўл ҳосил етиштириш натижасида олтингиз қўшимча дондан фойдаланиб, қорвачиликни ривожлантиришлар деб маслаҳат берамиз. (Қарсақлар).

Чорвачилик маҳсулотлари етиштиришда республика-иш колхоз ва совхозларнинг роли ниҳоятда катта.

Қишлоқ ҳўжалигини юксалтириш масаласини Марказий Комитетнинг 1953 йилдаги сентябрь Пленумида муҳокама қилган вақтимида чорвачилик нақадар ўз ҳолига ташлаб қўйилганини сизлар яхши биласиз. Ўша пайтларда ҳар бир ситирдан икки минг килограмм сўт соғиб олиш биз учун ниҳоятда кўп бўлиб кўринар эди. Кўп кишилар даниқликлар билан шведлар ҳар бир ситирдан ўрта ҳисобда ана шунча миқдорда сўт олишлари мумкин, бизда эса, ундай ситирлар йўқ, дейилар эди.

Сталин билан қилган сўхбатларимдан бири эсимга тушиб қолди, ўша сўхбатда Грузияда ситирлардан жуда кам, ҳар бир ситирдан йилга атғи 300 килограмм атғида сўт соғиб олинадиганини айтган эдим. Сталин мени Грузиядаги алоҳида шароити, у ерда дашт сичири эмас, балки тоғ сичири боқиллаётганини ҳисобга олмасан, деб қўйиб берди. Ҳозир ана шу тоғ сичири ҳам 300 килограмм ўринга 1,200 килограмм сўт бераёти. Хўш, Россия Федерациясида аҳвол қандай эди? Ситирлар йилга тахминан 900—1,000 килограмм сўт беради (1,200 килограмм сўт соғиб олган киши эса ўзини ариш ат-лода юргандек ҳис қилар эди, дейиш мумкин). (Залда жонланиш). Энди ана шу ситирларнинг ўзи йилга икки минг килограммдан ва бундан ҳам ошириб сўт бераёти. Ем-хашакнинг гамини кўпроқ еяётган колхоз ва совхозларда ҳар ситирдан йилга 3—4 минг килограмм сўт соғиб олинаёти.

Сўнги йилларда биз қишлоқ ҳўжалиги соҳасида кўп ишлар қилдик. Лекин нитрога оқват маҳалида очилди, деган гап бор. Шунинг учун муваффақиятларимизга олиб кетган аҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда назар ташламоқ керак. Мен ўш, сўт ва бошқа маҳсулотлар етиштириш қанча кўпайтилганини кўрсатувчи рақамларни айтиб ўтдим. Лекин аҳтиёжлар тўхтовсиз олиб бораёти. Шу сабабдан биз бундан буюн ҳам чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни тўхтовсиз кўпайтириш учун ҳамма чораларни қўришимиз керак.

Умуман мамлакатда етти йилликнинг охирига бориб йил сайин 16 миллион тонна гўшт етиштириш мўлжалланган. Шу жумладан, Россия Федерацияси гўшт етиштиришни 8 миллион 600 минг тоннага етказиши керак. Бу, албатта, катта рақам.

Етти йилликнинг тамом бўлишига унчалик кўп вақт қолгани йўқ — атиги уч йил қолди. Ана шу даражада гўшт етиштиришни таъминламоқ учун ҳар бир колхоз ва совхоз нима қилмоғи керак? Бунинг учун колхоз ва совхозларнинг қўлиниги дастлабки маррага қиқиб олиши, яъни ҳайдала-диган ерларнинг ҳар 100 гектари ҳисобига сўйилган ваэнда 75 центнер ҳамда қишлоқ ҳўжалигига яроқли бошқа ерлар-нинг ҳар юз гектари ҳисобига 16 центнер гўшт етиштири-ши лозим.

Бу — гарчи қийин бўлса ҳам, реал вазиё. Колхоз ва совхозлар қишқа вақт ичиде дон ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришда анча юқори даражага еришадиганини кўр-сатувчи мисоллар бизда кўп.

Бутун бу ерда ўртоқ И. П. Воловиченко сўзга чиқди ва айтиш мумкинки, СССР қишлоқ ҳўжалик министри сифати-да жанговар сабоқ олди. У ўзи раҳбарлик қилган «Петровск-кий» совхозининг коллективи совхозга қўйилган колхоз ер-ларида дон экинлари ҳосилдорлигини қандай қилиб икки йил-да гектар бошига 12 центнердан 26 центнерга кўтарганини-ни сўзлаб берди. Мана сизга конкрет мисол. Ҳосилдорлигини мамлакат миқёсида гектар бошига ўрта ҳисобда 26 центнер-га кўтарганимида нима бўлар эди? Бунинг натижасида дон етиштириш икки баравардан зиёдкор кўпайган бўлар эди. Мабодо биз дон етиштиришни икки баравар кўпайтирсак, унда чорвачилик маҳсулотлари етиштириш ҳам икки баравар ва, ахтирмоқ, уч баравар кўпайтирган бўлар эдик.

Ҳар бир колхоз ва совхоз ўз имкониятларидан гўшт етиштиришни кўпайтириш учун фойдаланоғи, ҳар бир ҳў-жалик шу йўлдан дастлабки маррага қисқароқ вақт ичиде чиқиб олмағи керак.

Умуман мамлакатда сўт етиштиришни етти йилликнинг охирига бориб 100-105 миллион тоннага етказиш мўлжал-ланган. Шу тошхирқ ҳисобидан Россиянинг улушига 56 миллион тонна, яъни умумийтелефонда етиштирилганда сўт-нинг яримдан кўпроғи тўғри келади.

Ҳозирги вақтда республиканинг бу даражадан ҳали узоқ-да. 1962 йилда Россия Федерацияси сўйилган ваэнда 4 мил-лион 800 минг тонна гўшт ва 35 миллион 679 минг тонна сўт етиштирди. Бу ҳали жуда ва жуда кам.

Бюрократизм ва шаблонга қарши, жонли ва конкрет раҳбарлик учун

Ишлаб чиқариш бошқармалари, партия комитетлари қай йўсулда ишламоғи керак? Биз амалга оширган қайта ку-ришнинг маъноси нима?

Ўтмишда қишлоқ ҳўжалик ишлаб чиқаришининг аҳволи учун узоқ вақт мобайнида ҳеч ким конкрет жавоб бермас-дан келди. Территориал ташкилотлар бўлган район партия комитети, район ижроия комитети раҳбарлигида умумий по-зициялардан ёндошар эдилар. Улар районнинг бюджети билан ҳам, қишлоқ ҳўжалиги билан ҳам, соғлиқни сақлаш ишлари билан ҳам, йўл қурилиши билан ҳам, оммавий ма-даний иш билан ҳам бир хил дағаждада шуғулланар эдилар.

Ишлар шу таҳлилда қўйилган, қишлоқ ҳўжалиги қў-линича бир чеккада эъланбормас қолар эди. Қишлоқ ҳўжа-лигини доирасида раёонларнинг пленумларида, райко-роқомларнинг сессияларида умумий таъзда муҳокама қилиб турилса ҳам, лекин қандам-кам одам қишлоқ ҳўжалик иш-лаб чиқариши билан дурустроқ, конкретроқ шуғулланар эди. Доклад эшитиб, резолюция қабул қилинган, хўш, «му-руватини бираб қўйдик», энди иш юришиб кета беради, де-йилар эди. Муруватини минг бираган билан, қишлоқ ҳў-жалигини конкрет қилиб, одамлар моҳирлик билан уюшти-рилмаса, иш юришмай тура беради.

Раис моҳир бўлган бир хил колхозлар олиндида борар, бошқа бир колхозлар эса йиллаб орқада қолса ҳам, ҳеч ким уларни безовта қилмас эди. Безовта қилинганда ҳам, ана шу колхозларнинг раҳбарларини танкид қилиб, койиб қўяр эдилар, холос. Қобилиятсиз одамни колхоз ёки совхозга раҳбар қилиб қўйсангиз, у ишни йўлга солиб юбора олмас-лиги турган гап. Сиз уни орталабдан қора кечтача, узусуқ-сурунсақча койиб беришингиз мумкин, аммо бу билан унинг иши яхшиланиб бир ёқда турсин, ҳатто икки баттар ёмон-лашиб кетади, чунки у бутунлай бўшашиб, дегандек, ўзи-даги қолган-қутгани иш қобилиятини ҳам йўқотиб қўяди.

Ҳайратлиқ, танқид қилиш, койиб шунинг вақт топилиб турар эди, ҳўжаликка бориб, ҳўжаликнинг аҳволини ишнинг қўлини билган ҳолда текшириб қўйиб ва ишлаб чиқаришни яхшироқ таъминлаш таълида ўша койибнинг ўзида конкрет ёрдам бериш учун эса вақт топиламан эди. Шунинг оқибатида ба-зи бир колхоз раислари ва совхоз директёрлари койиб эши-табериб, ишдан қўлини солиб кетар эди. Башарти ана шу кишилар билан яхши иш олиб борибса, уларга амалий ма-ддад билан қўллаб-қувватлашса, ишлаб чиқаришни яхшироқ таъминлаш иш йўлини кўрсатиб берилса, ўша одамлар анча яхшироқ кўрсаткичларга еришиллари мумкин эди. Афсус-ки, раҳбарлиқда бундай конкретлик, бундай ёрдам кам бўлди.

Биз умумий, юзани раҳбарлиқнинг оқибатларини ҳали ҳозир ҳам сезиб турибми: қабулват колхозлар ён биқинида йўлининг яхши нариги бетиде ўз ҳолига ташлаб қўйилган қо-лоқ ҳўжаликлар бор.

Бу масалаларнинг ҳаммаси билан ким шуғулланиши ке-рак? Ишлаб чиқариш бошқармаси, партия комитети.

Ҳозир қўлгина колхозлар гектар бошига 50-60 центнер-дан макмажхўри дон етиштиряпти. Юзлаб ҳўжаликлар гўшт етиштириш соҳасида дастлабки маррага қиқиб, ҳай-даладиган ерларнинг ҳар юз гектари ҳисобига 75 центнер ва қишлоқ ҳўжалигига яроқли бошқа ерларнинг ҳар 100 гектари ҳисобига 16 центнер гўшт оляпти. Агар ҳамма кол-хоз ва совхозлар ана шу даражага еришганда мамлакат-ни, ҳалиқани чорвачилик маҳсулотлари билан мўл-кўл таъминлаган бўлар эди.

Шунинг учун тақдор айтганим, ҳамма колхоз ва со-вхозларни зўр бериб ташкилотчилик иш олиб бориш йўли-дан илгирол даражасига кўтариш, бун муваффақият-лир билан илгирол таърибдан астойдил жорий қилиш — иш-лаб чиқариш бошқармаларининг асосий вазифасидир.

Ҳар юз гектар ер ҳисобига гўшт ва сўт етиштириш да-ражаси — чорвачиликни юксалтириш соҳасида бошқарма билан партия комитети олиб бораётган ишнинг кўзгуси ҳи-собланади. Ҳайдалаётган ҳар гектар ердан олинаётган дон ҳосили, техника экинлари ва бошқа экинларнинг ҳосилдор-

Республика колхоз ва совхозларининг гўшт ва сўт етиш-тиришни кўпайтириш учун жуда катта имкониятлари бор. Бу ерда қишлоқ ҳўжалик илгиролари, ишлаб чиқариш бош-қармаларининг бошқилари, партия комитетларининг сек-ретарлари сўзга чиқибди. Колхоз ва совхозлар қишқа вақт ичиде дон, гўшт, сўт, жун, қант лавлагли, мойли ва хашаки экинлар етиштиришни кескин кўпайтира олишини улар бир талай конкрет мисолларда яққол кўрсатиб беришди. Бу вазиёнинг ҳал қилиниши ишлаб чиқариш бошқармалари билан партия комитетларининг ташкилотчилик ишига, улар-нинг ишлаб чиқаришни тўғри йўлга қўйишда колхоз ва со-вхозларга конкрет ёрдам бера билишига кўп жиҳатдан бо-ғ-лиқдир.

лик даражаси, ҳар гектар ердан самарали фойдаланиш — партия комитети билан ишлаб чиқариш бошқармаси олиб бораётган ишнинг кўзгуси ҳисобланади. Қўлгина партия ко-митетлари билан бошқармаларнинг ҳодимлари ўз вазифа-ларини худди ана шу таҳлилда тушунишмоқдалар.

Ишлаб чиқариш бошқармалари умумий директивалар бермасликлари керак. Улар шундай қилиш учун тузилган эмас. Бошқармаларнинг бурчи ишлаб чиқаришни ташкил-лаш, еттишда, еттишда, еттишда колхоз ва совхозларга ама-лий ёрдам беришдир.

Лекин ҳамма ҳам ўз вазифасини ана шу зайлда тушуна-пти, деб бўладими? Афсуски, бундай деб бўладими. Қишлоқ-даги янги бошқармани оғтаётганида раҳбарлиқнинг идорачи-лиги-борасида ишларга нисбат етган методларини тиқтириш-га уринаётган ҳодимларимиз ҳали ҳам бор. Улар қўлинича жонли ташкилотчилик иш олиб бориш ўрнига, ҳеч кимга кераги йўқ директивалар тўқиб билан овора бўлишлар. Бу — иш учун жуда хатарлидир. Бундай йўлга ўтиб олиш — қишлоқ ҳўжалигини бошқаруви янги органларнинг ил-диэига болта уриш демандир.

Шу мубосбат билан айрим мисолларни айтиб ўтмоқчи-ман. Қалуга областади Сухинич ишлаб чиқариш бошқар-масининг бошлиғи ўртоқ Гаранчев билан партия комитети-нинг секретари ўртоқ Смирнов шу ерда ўтиришган бўлса керак. Яқинда улар қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари етиш-тиришини боришига жўр овоз бўлиб таъбир кўрсатишга аҳд қилишди. Улар ҳамма колхоз раислари ва бошланғич пар-тия ташкилотларининг секретарларига мана шундай дирек-тивани кўп пусхдада тайёрлаб юборишди:

«Колхоз раис ўртоқ _____ та
Партия ташкилотли секретари ўртоқ _____ та
(Бунинг қандай қилинишини ўзингиз биласиз). (Залда жонланиш).

1963 йил март ойи дастлабки ўн кунлигининг охирида Москвада Россия Федерацияси марказий областрли қиш-лоқ ҳўжалик ҳодимларининг зона кенгаши чакрилади. Кен-гашида қўлгами экинга тайёргарлик ҳамда колхоз ва со-вхозларнинг экономикасини кескин юксалтириш, давлатга маҳсулотлар сотишни кўпайтириш учун курашини яқулла-ри тушларди.

Партия комитети ва ишлаб чиқариш бошқармаси сўзга 1 мартгача қўйидаги тадбирларни амалга ошириш вазифа-син юқлайди.

1. Уруғлар тозалаш бўлисини ҳамда уларнинг сифати контроль-уруғчилик лабораторияларида текшириб қўрилин.

2. Кондицияга етмаган уруғларни айирбошлаш тугаллан-син.

3. Гўнг, компост, торф ва ҳуесуан темир йўл станция-ларидан оҳак билан минерал ўғитларни ташин ҳамма во-ситалар билан жадаллаштирилсин.

4. Қишлоқ ҳўжалик машиналари — саялкалар, культ-ваторлар, плуглар, картошка, макмажхўри экувчи маши-налар, бороналор, тирков асбоблари, молалар ва шу қабил-лар ҳаммасини ремонт қилиш тугаллансин. Тракторлар, ав-томашиналар ва транспорт воситаларини ремонт қилиш ҳам тугаллансин.

5. 4 мартдан 10 мартгача (кўрпясизми ҳамма ишнинг муддатлари ҳам эътиб қўйилган) (Залда жонланиш) бри-гадларнинг ва мубосабодол-колхозларнинг қўлгами экинга шайлини ўзаро текшириб — кўридангиз ўтказилсин.

6. 1 мартгача Марказий статистика бошқармасига бери-ладиган давлат ҳисоботларида экинга тайёргарлик ҳусу-сиди маълумотлар ҳамма кўрсаткичлар бўйича тўла кўр-сатилсин.

Тушуналсинми, шунинг билан бўлишми, 1 мартгача ҳамма иш қилиб қўйилган бўлсин, ўшанда Марказий статистика бошқармасига бериладиган маълумотлардаги рақамлар ҳам жойида бўлади, деб директивалар авторлари галии қайқча бур-ятдилар. Бамисоли А. Корнейчукнинг «Украина дегилари-да» деган машҳур пьесасидаги вонкага ўхшайди. Ёсингизда-ми, ўша пьесада Галушка деган қахрамон район раҳбарла-

ри нуқул рақамлар жойида бўлсин, деган гамаддир дейди). (Залда жонланиш).

... 7. Бирор кунини ҳам бой бермай, соғиб олинадиган сўтин кўпайтириш учун кураш кучайтириб юборилсин. Яъ-ни соғилган сўт микдорининг ўтган йилдаги нисбатан ор-тиқ бўлишига еришилсин 10 мартгача (чунки 11 мартда Москвада кенгаш бўлади-да) (Залда жонланиш) ҳар бир со-ғин ситирдан сўт соғишдаги қоқоқлик тугатилсин; КПСС област комитети пленумининг мана шу масала ҳақидаги шў йил 12 февраль шароити амалда бажарилсин.

Давлатта мол, туҳум ва жун сотиш квартал планларин-нинг бажарилиши тезлаштирилсин, ҳамма коммуналлар, комсомоллар, колхозчилар шу ишга сафарбар қилинсин. Москвадаги кенгашга тайёргарлик қўриш юзасидан зарбдорларча ишланиш ташкил қилинсин.

Партия комитетининг секретари Смирнов. Бошқарма бошлиғи Гаранчев.

Ишлаб чиқариш бошқармасининг раҳбарлари ана қан-дай ҳужжат тўқиб чиқаришди. Уни қарангиз, бу ҳужжат-да қўйилган масалаларнинг ҳаммаси тўғри. Лекин қишлоқ ҳўжалик ишлаб чиқаришга амалда раҳбарлик қилишга даъват этилган кишилар шу иш билан шуғулланишлари керакми, ахир? Бу ўринда партия комитети ва бошқарма раҳбар ҳодимларининг ўз ролини тушунаганлиғи очикдан-очик кўриноб турибди. Сухиничлик ўртоқлар, шунинг тушу-ниб олиниги, ситирлар сизларнинг директиваларингиз бил-ан резолюцияларингизни ўқимади. Ситирларнинг бу бил-ан иши йўқ. Айниқса ем-хашак етишмай тургандан кейин ситирларнинг сўтини на 10 кунда, на 20 кунда, на бориғини, бир ойда ҳам олириб бўлади. Мабодо ситирнинг тили бў-лганида: «Хўрматли раҳбарлар! Мендан кўп сўт олмақчи бў-ласиз. Хўш, менга нима беришсиз?» — деган бўлар эди. Кейин ҳулоса қилиб: «Мен олди-бердининг адолатли бўли-шига рози бўлишим мумкин: сизлар менга ем-хашак беринг, мен сизларга сўт берай», деб айтган бўлар эди. (Залда жо-нланиш). Ўртоқлар, жониворларнинг тилини билмоқ керак. Ситирларни яхшилаб боқинг, уларни меҳр билан парварши-қилиш зарур. Фақат шундагина айтганингизга оласиз.

Мен металлург бўлмасам ҳам, марҳум И. Ф. Тевосян ўзинга сўзлаб берган бир воқеани шу ўринда айтиб ўтмоқ-чиман. Донбаседа домна печи ишга туширилиши мубосабати билан ўтказилган мингтадан бир кеска — ишчи сўзга чиқиб бўлган деган экан. «Домна печи, ўртоқлар, бамисоли одам-нинг ўзи. Агар уни яхши парваршиш қилсангиз, чўян бера-ди; бўлмаса, чўян бермайдими. Хуллас қалон, мана бу ерга нима солсангиз, ўша нарсга мана бу ердан чиқади». Нотийқ ўз фикрини амалда кўрсатиб бериш учун жуда ифодали имо-нипоралар қилган экан. (Залда жонланиш, кулги, Қар-сақлар).

Бу гап ҳақиқатдан ҳам тўғри. Чунки, домнага таркибда темир моддаси кам бўлган руда солсангиз ёки флюсар ёмон ва кокс сифатсиз бўлса, у зарур микдордаги металлни бермайдими. Кеска домначи айтган галии чорвачилик маҳсу-лотлари етиштириш процессига ҳам таъбиқ қилиш мумкин. Фарқи фақат шундаки, бу процесс чорвачиликда домнадаги сингари вертикал бўрмайди, балки горизонталда боради... (Залда жонланиш). Нима бериб боқсангиз, шунинг оласан. Бун-да директиваларнинг аҳамияти бўлмайди.

Лекин Сухиничлик ўртоқларнинг директивасига қай-тайлик. Ўша қоғоз юборилди. Бошқарма бошлиғи хотир-жам. Партия комитетининг секретари ҳам. Хўш, колхозлар-да, совхозларда ишнинг аҳволи қандай?

Сухиничлик бошқармасидаги ҳўжаликларда ем-хашак йўқ-лиги на парваршишнинг ёмонлиғи орқасида янавар ойда чор-ва молларнинг қўли ноуд бўлди; ҳар бир ситирдан соғиб олинган сўт 25 килограмм камайиб кетди. Февраль ойдада пландаги 100 минг тонна ўринга қалдага 37 минг тонна гўшт чиқарилиб, айирбош қилиниши оғим бўлган. 21 минг цент-нер уруғдан атғи 1090 центнери алиштириб олинди. Аф-тидан, ишнинг «тузатиб олиш» учун шундай қилинган бўлса керак, директивалар Марказий статистика бошқармаси 1 мартда ҳисоб-китоб қилди, деган маълумотга гап бор-ку. Башарти шундай бўлса, (мен бу ўринда қонийди аштан бўлсам дер эдим), эълатиб қўйиким, бундай ҳатти-ҳаракатлар учун нжаз берилади. Марказий статистика бошқармаси аниқ ва объектив ҳисобот олиб бориши керак. У худди автоматга ўхшайди: нимами берсангиз шунинг ёниб қўйвераси.

Шунинг айтиш керакики, Сухиничлик бошқармасининг мута-хассислари ўз раҳбарларининг практикасини тақдорлаша-пти: улар ҳам колхоз ва совхозларга кераксиз қоғозларни юбориб туришибди. Бир мисол келтирайман. Тельман номили колхозда «арча» типиндаги сўт соғиш установакиси қўрилган экан. Афтидан, уни қуриш даврида қандайдир нуқсонларга йўл қўйилган бўлса керак, «арча» ишламайпти. Колхоз бу-нинг сабабини билангиз учун бошқармадан мутахассисларни чакрибди. Улар колхозга келиб, текшириб қўришди-да, Сухиничликга қўйидаги маъмуздаги қоғозни юнатишди: «Сўт соғиш установакисини тезроқ ишга тушириш мақса-дида 1963 йил 25 январига қўйидаги ишларни бажариши-ниг тақлиф қилинади».

(Давоми учинчи бетда).

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

лаймиз; мактубда масалага қар-дош партиялар ўртасидаги тенг ҳуқуқий нормал мубосабатларга мубосиб келадиган тарзда қара-ганимизни таъбирлаймиз. Сиз бу-тун жаҳон коммунист ва ишчи партиялари вакилларининг кенга-шини чакриш тўғрисидаги таъ-лифга қўйилганлигини аниқ из-хор қилгансиз. Биз бунинг таъ-бирлаймиз.

Социалистик лагернинг жиқли-сини қаттиқ туриб ҳимоя қилиш, халқаро коммунист ҳаракат жиқлисини қаттиқ туриб ҳимоя қилиш, ҳар инкал партиясининг ва ҳар инкал мамлакатларимиз-нинг жиқлисини қаттиқ туриб ҳимоя қилиш — Хитой Коммуни-ст партиясининг ўзгармас пози-циясидир. Биз жиқлисини манфаъ-лари йўлида куч-қўватимизни до-им аймай сарф қилиб келдик ва сарф қилмоқдамиз. Жиқлисинга ҳа-лақит берадиган ҳамма нарсалар доим дилимизни сиёҳ қилади ва биз бунга ҳашича қарши кура-шиб келмоқдамиз; жиқлисинга й-моний тугдириб берадиган нарсалар-нинг ҳаммаси бизни доим қу-вонтиради ва биз бунинг ҳаминча қўллаб-қувватлаймиз.

Биз фактлардан кўз юммасли-гимиз керак: ҳозирги вақтда халқ-аро коммунист ҳаракатда бир қанча энг муҳим принципал маса-лалар юзасидан жиқиди келиш-мовчиликлар бор. Бундай келиш-мовчиликларнинг сабабларига кел-ганда Сизнинг мактубингизда кўр-сатилгандан бошқа сабаблар ҳам бор. Сиз ўз мактубингизда «Бун-га шунинг сабаб қилиб кўрсатиш мумкинки, халқаро коммунист ҳаракатининг у ёки бу ортади иш қўраётган шароит турлиҳадир», деб қўрсатасиз. Бизнинг фикри-мизча, бунинг янада муҳимроқ фак-тор билан изоҳлаш мумкин, яъни марксизм-ленинизм, Москва ва Декларация ва Москва Баёноти-ни тушуниш ва уларга нисбатан қандай мубосабатда бўлиш қаби-факторлар билан изоҳлаш мум-кин.

Хитой Коммунист партияси доим шу нарсга тарафдор бўлиб келмоқдаки, қардош партиялар принципал масалалар юзасидан ўз ўрталарида келишмовчилик қилган вақтда, жиқлисинга ий-ти-лишн кўзда тутиб ўртоқларча муҳокама қилишлари ва бир-бир-ларини ўзаро танқид қилишлари, ҳақиқатини аниқ қилиб олишлари ва бу билан марксизм-ленинизм

асосида жиқлисинга еришиллари лозим. Бунинг маъноси шуки, қар-дош партиялар ўртасидаги келиш-мовчиликлар Москва Декларация-си ва Москва Баёнотида белгилан-ган принциплар ҳамда методга му-собиқ, тенг ҳуқуқлиқ асосида маслаҳатлашиш, икки томонлама ва кўп томонлама учрашув ёки қардош партиялар вакилларининг кенгашиларини чакриш йўли билан халқаро коммунист ҳара-катининг ўз ичиде ҳал этилиши ло-зим.

Хитой Коммунист партияси қардош партиялар ўртасидаги келишмовчиликларнинг душманлар олдиде ошқора қилинишига доим қарши чиқиб келмоқда. Биз ҳуесу-сан, мубозараларнинг бўрттириб юборилишига ва партия сўзсизла-рини чакриш, партиялар Марка-зий Комитетлари қарорлари ёки баёнотларининг эълон қилиниши-га, партиялар ва давлатлар раҳ-барлари мақолалари ва нутқлари-нинг босиб чиқарилишига қарши чиқмоқдамиз. Биз бундай прак-тика душманларимизнига хурсанд қилиш ва сафларимиз учун, ҳу-есуан калитлисини мамлакатлар-даги қардош партиялар учун қи-янчиликлар ажуқта келтириши мумкин эканлигини жуда яхши англаймиз ва шу тўғрисида кўп марта гапирганмиз. Воқеаларнинг борили шундай ҳафсарашимиз ўринли бўлганлигини тасдиқлади. Эътилодига «очиқ баҳсланиш тўх-татилишига умид бўлгангиларки» қилиш билдираётган қардош пар-тиялар сони тобора ортиб бормо-қда. Бу икбий ҳождасидир. Биз қардош партиялар ўртасида очиқ мубозаралар яқин орада тўхта-тилаш, деб астойдил умид қиламиз.

Ҳақон коммунист ҳаракатида ҳақиқатдан ҳам гўшт масъулиятли пайт келди. Қардош партиялар ўртасидаги келишмовчиликларни ҳар қандай қилиб бўлса ҳам бар-тароф қилиш учун ҳақиқатан ҳам пайт келди.

Ҳақонда революциялар учун жуда катта қўлайлик тугдиратган ақойиб халқаро вазият ажуқта келди. Келишмовчиликларин бар-тароф қилмаслик ва жиқлисини мубосабатлашмаслик учун бизнинг қўлимизда ҳеч қандай асос йўқ.

Ҳақон миқёсидаги кучлар нис-батиде империализм ва унинг ма-қсадлари ва революцион халқлар устулликка эгадир.

Социализм қўчлари ва Осёе, Африка ва Латин Америкасидаги миллий демократик революциялар

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1 ва 2-бетларда).

1. Сут соғиш заливнинг эшиги олдида пешайвон қурилсин.
2. Қишлоқ дераза рамалари ўрнатилсин, ҳамма деразаларга ойна солинсин ва уларнинг ёруғ-тешик жойларига пахта тибиб маҳкамлансин, буюнни яхшилаб иситиш чоралари қурилсин.
3. Сут соғиш биносининг атрофига тахтадан бўйи 1,5 метрли девор қурилсин.

Ишлаб чиқариш бошқармасининг бош бинокер инженерин Воровкин.

Бош инженер-механик вазифининг бажарувчиси Веников.

Қўлингиз сугурти олин, ана шу бюрократ чучуқларни бир қувиб берсанг, ахтирол шунда кўпроқ фойда чиқарибди. (Қулиг, Залда жонлансин). Ахир, бу бошқарманинг иш-ни майна қилиш-ку.

Қўғозбозлик қилиш керак эмас, балки одамлар билан астойдил ишлаш, уларни ўқитиш, колхоз ва совхозларга конкрет ёрдам бериш керак — бошқарманинг асосий вазифаси ана шу.

Партия комитетлари бошқармаларга ва уларнинг ходимларига буйруқ беришга уринаётганлиги сингари ҳоллар содир бўлмақда. Базми бир партия комитетлари ишлаб чиқариш бошқармасининг аппаратига йириқлаштирилган масиш-тебага район ер бўлими деган назар билан қарамоқдалар. Орёл областидан Орёл ишлаб чиқариш бошқармасининг партия комитети (секретари ўртоқ А. К. Андреев) ақинда бир қарор қабул қилибди, қарорда бундай дейилди:

«... Ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Демиденко қишлоқ хўжалик маҳсулотлари сотиш пиланини уч кун муддат ичиди ҳар бир хўжаликка етказиш ҳамда ҳар қайси колхоз ва совхозда тайёрол ташкилотлари билан контрактация шартномалари тузишни ташкил этиш вазифаси юксатсин. Бу иш 1963 йил 5 февралгача тугаллансин».

Бу — партиявий иш эмас, балки бюрократизмдир. Биз ишлаб чиқариш бошқармаларини тузиб, улар маҳсулот еттиштиришдан қийинлар билан жоли алоқа боғлаб турсин, деб бу бошқармаларга мутахассислар бериб қўйди. Демак, резолюциялар ёзиш ва махсуслаш ўтказиш ўрнига одамлар билан алоқа қилиш, хўжаликларда ишлаш керак.

Ўртоқ Демиденконинг ўз апараты бор, у ҳам ҳойнаҳой махсус ўтказётган ва ўртоқ секретари сизнинг кўрсатмаларингизни олдиб, бу кўрсатмалар бизни олдимизда турган вазифаларни бажаришга, ишлаб чиқаришни юксалтиришга отлаштирмоқда ва ҳоказо ва ҳоказо, деб жавоб ёзаётган бўлса керак. (Қулиг, Залда жонлансин).

Буларнинг ҳаммаси кимга керак, ўртоқлар? Сиз бир-бирингиз билан хат ёзиб бериш-у иш қийинлашмай тура беради. Хат ёзишадилар. Маши қиладилар. Иккита янги ёзувчи чиқиб қолибди! (Залда қулиг). Биз ёпиш асар ёзган ёзувчиларни таъин қилиш. Ёзувчилик қилиш сизларнинг кўлингиздан келмаса керак. Яхшии ишлаб чиқариш билан шугуллансинг. Ишлаб чиқаришни билиб олдинг ва одамларни уюштиришни ўрганинг. Биз сизлардан ана бу нарсани талаб қиламиз.

Партия комитети бюросининг 15 январдаги қарориди қуйдаги сўзлар ёзилган:

«Ишлаб чиқариш бошқармасига (яна боғли ўртоқ Демиденкога), колхоз правленчилари ва партия ташкилотларига колхознинг 1962 йилги ишлаб чиқариш-моявий ишлари ҳақидаги йиллик ҳисоботини сифатли (унақа-бунақа ҳам эмас, сифатли) тузишни ўз контроли остига олиб, шу йил 1 февралгача таомомлаш вазифаси юксатсин». Шундай савол бериш ўринлидир: бори-ю иш сифатсиз экан, ҳисобот қандай қилиб сифатли бўлиши мумкин? (Залда қулиг). Бундан чиқди ана бу партия комитетининг бутун фикр-этири ҳисоботнинг сифатли бўлишига экан-да! У ўзига ярашадиган қилиб қилибди. Бизда бу нарсанинг оти ҳамма кўзбўғичликни бўлиб келган (базми бир одамлар «очковатриствелост» сўзиди «о» товушига ургу бериб айтишлар, орёлликлар сўзи, айни «а» товушига ургу бериб, «очковатриствелост» дейдилар. (Залда қулиг, жонлансин). Нима ҳам дер эдик, уругури ҳар хил бўлган билан маъносини бериб.

Сўнгра, партия комитетининг қарориди бундай дейилди: «Модий ашларни ва пул мабсаладини инвентаризация қилиш, хўжаликлар асосиди йиллик ревизия ўтказиш тугаллансин. Колхозларда қаромаларнинг артели Уставига мувофиқ тақсимлангани таъминлансин. Ишлаб чиқариш бошқармасига (ўртоқ Демиденкога) 20 февралдан кейингитмай, хўжаликларнинг йиллик ҳисоботларини колхоз раислари ва мутахассисларнинг иштироки билан балеис комиссиясда қабул қилиб олиш ва кўриб чиқишни таъминлаш вазифаси юксатсин».

Мана шу ерга келиб нукта қўйилибди. Охтирол, партия комитетининг ходимлари шу нуктадан кейин қўларига мизтиқ олиб, қуён овига чиқиб кетишадилар? (Залда жонлансин). Бундай қилиш яхши эмас, ўртоқлар! Кўрпясини, партия комитети бюросининг протоколларида ҳамма нарсга жойида. Область партия комитетининг инструктори бориб, нимага гўшт ҳам етиштирилади, деб суриништириб қолса, унга протоколини кўрсатиб: «Биз қарор қабул қилганмиз, ҳамма гапларни ёзиб қўйганмиз. Демиденко партия кўрсатмаларини бажармайди, бизнинг эса бунга сира алоқамиз йўқ», дейишди. Бундай практика, бундай иш услубининг кимга кераги бор, деган савол тугилди.

Ўртоқлар! Биз қайта қуриш соҳасиди тадбирин амалга оширатган вақтимизда, ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи билан ишлаб чиқариш бошқармаси партия комитетининг секретари сен катта-мен кичик демасдан, икки ака-унадек бўлади, хўжаликлардаги ишларнинг аҳволи учун бир хилда жавобгар бўлади, деб ўйлаган ҳолда. Қандай айтишганидек, улар ақолини ҳам, ҳушдорини ҳам бирга қўришди, деган эдик. (Залда қулиг). Энди орёлликлар бунинг текислигини қилишибди: «Узурига тегиш ширкинмиз (чунки кўрсатма берган эдик), азоби эса маъна сенга, ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи, чунки сен кўрсатмани бажармадинг, дейдиган бўлишибди. Бундай қилиш ярамайди, ўртоқлар! (Қарсақлар).

Бу — ишга партиявий муносабат эмас, бюрократик муносабатдир. Ҳақиқий партия раҳбарлари бундай иш тутмайди, бу — ҳадиксировчилик тутадиган ишдир. Агар шунга раҳбарлик услуби дейилса, бундай услуб ёмон қайфиятларни авж олдирадиган, бюрократизмга мойил раҳбарларга пушанг беради. Агар бундай ўртоқлар тўғри йўлга солиб қўйилмаса, ишнинг мазаси бўлмайди, партия раҳбарлиги экономикани юксалтиришнинг, оммани коммунистлик қурилиш планларини муваффақиятл амалга ошириш учун сафарбар этишни таъсирчан воситасига айланамайди.

Шундай директиваларни ёзган одамларнинг ёнида партия билети бўлса ҳам, улар партия раҳбарлигининг моҳиятини тўғри тушуниб олинмабди.

Фикримга қўшилдизларми, Орёл областидан келган ўртоқлар? Овозлар. Қўйилмади! Н. С. Хрушчев. Ундай бўлса, Орёл ишлаб чиқариш бош.

Илғор тажрибани ўрганайлик, фан ва практика ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этайлик

Партиянинг хўжалик раҳбарлигини қайта қуриш юзасидан ўтказган ташкилий чораларнинг аҳамиятини бу ерда сўзга чиқайлар чунгун ақлаётганликларини эшитиш қувончлидир. Сизларнинг ҳаммасини партия ва совет раҳбарлигининг янги структураси ишлаб чиқаришнинг эҳтиёжларига тўла мос келишини ақлидан билан гапирдингиз. Эндиликда колхоз ва совхозларга раҳбарлигини яхшилаш учун жуда кўп имкониятлар яратилди.

Бошқарманинг янги структурасининг афзалликларини тан олиш билан бирга кадрларни жой-жойига тўғри қўйиш ва улардан тўғри фойдаланишнинг алоҳида аҳамиятини ҳам таъкидлаб ўтиш керак. Маълумки, қайта қуриш натижасида колхоз ва совхозлар тажрибаси кўпроқ бўлган ходимлар билан мустаҳкамланди. Кўпгина муносоиб ва талантли мутахассислар ишлаб чиқариш бошқармаларида ишламоқдалар. Лекин шунга айтмай ўтиш мумкин эмаски, кўп ҳолларда ишлаб чиқариш бошқармаларининг агрономлари, зоотехниклари, ветеринария врачлари колхоз ва совхозларда ишлаётган мутахассисларга нисбатан буюроқдир. Ҳамма жойда ҳам бир хилда қучли мутахассисларнинг бўлиши яхши, айбатта.

Лекин бошқармаларнинг айрим мутахассислари энг яхши нисхотларнинг раислари ва совхозларнинг директорларига нисбатан буюроқ эканлиги айтиб қўйилмаса ҳам бўлади. Шуниси муҳимки, бундай мутахассис ўз ролини яхши тушуниб етсин, ҳаммани ўргатишга ҳаракат қилмасин, балки ўзи ўқисин, қатъий билан ўргансин ва энг яхши илғор тажрибани оммалаштирсин.

Бошқармаларнинг мутахассислари ҳамма вақт ҳам ана шундай йўлдан боришлар, деб бўлмайди. Базми агроном ёки ташкилотчи-инспектор билим даражаси ва тажрибаси жиҳатидан ўз қарамониди совхоз директорни ёки колхоз раисидан пастда туради. Лекин ўзини катта деб ҳисоблайди ва қулоқ сол, мендан ақилроқ бўлишга ҳақининг йўқ! дейди. (Залда қулиг). Бундай практикага йўл қўйиб бўлмайди.

Ишлаб чиқариш бошқармаларининг агрономлари, зоотехниклари, аслида, яхши, соф виқидонли кишилар. Лекин баъ-

қармаси партия комитетининг ҳаракатларини қандай деб тушуниш керак? Ахир, партия комитети бошқармага буйруқ бериш, мутахассисларни ҳар хил қозғоғларга қўйиб ташлаш, уларни амалий ишдан ажратиб қўйиш учун тузилганми? Сизлар агроном, зоотехник, инженернинг ишлаб чиқаришда ишлаш, ўз иши билан шугулланиш имкониятидан маҳрум қилиб қўйсизлар-ку. Бошқармада ҳаммаси 40 та мутахассис ишлаша керак.

Овоз. 38 та. Н. С. Хрушчев. Ўрта ҳисобда бир бошқармага 38 мутахассис тўғри келади. Бу катта куч. Агар мутахассис ҳар кунги битта колхозга бориб турса, ҳадемай, у ҳамма колхоз-чиларни таниб олади, уларни исми, отасининг исмигача билиб олади, уларнинг эҳтиёжлари ва ташвишларини билиб олади, колхозчиларга ва совхоз ишчиларига самаралироқ ёрдам беради. Одамлар билан жонли алоқада бўлиш ва уларга конкрет ёрдам бериш ҳар қандай резолюциядан ахирроқдир. Сиз хўжаликдаги аҳволини билиб, ходимларини кўриб, улардан ола-қорлаб турсиз.

Донбассда ишлаган йилларим эсимда. Кенгашларда қатнашмоқ учун Харьковга тез-тез бориб туришга тўғри келар эди. Ўша вақтда «Донбассуголь» Харьковда эди. Шундай бир воқеа бўлиб ўтди. Харьковдан қайтиб келаётган эдим. Вагонда ёнбошда ҳордиқ чиқарга бошладим. Поезд ўзим тушадиган станцияга яқинлашиб қолганида уйғонибман. Қарасам, бир нотаниш одам мен билан бир вагонда кетяпти. Ўша вақтда ёш эдим, уйқум қаттиқ бўлар эди, шунинг учун ҳамсафарим келганини билмай қолдим. Кийимига қараганда кўзимга ақнабий бўлиб кўринди. Ўзимни сиполикка олдим. Лекин боғи одам гапта оғиз очган эди, ўзимнинг кишимиз эканлиғи даров билиниб қолди, шунгун парвозини давл мат-лум бўлади. «Ақнабий!» чет элга қилган сафари тўғрисида гапириб, у ерда қўрган нарсаларини айта бошла-гач, мен ўз кочи биродаримни тағин ҳам лхшироқ билиб олдим.

Бу мисолни келтираётганимнинг боиси нима? Одам тўғрисида фақат унинг ташқи қиёфасига қараб ҳукм чиқариш ярамайди. Одамларни ўрганиш, уларни билиш керак. Одам билан учрашиб, у билан гаплашиб кўрсанг, уни иш пайтида кўрсанг, унинг тўғрисида тўғри тасаввур ҳосил қилсанг, унинг нимагадир қобил эканлиғи, унга нима ёрдам бериш кераклиғи тўғрисида ҳукм чиқара олсан. Баъзан одамгадир энг яхши фавилатларни қилиб олоқ, унинг қобилиятларини тўла ишга солиш имкониятини бермоқ учун у билан қайта-қайта учрашиб лозим бўлади.

Янги партия орگانлари ва ишлаб чиқариш бошқармалари одамларга айланиш эътибори билан қарамоқлари керак. Ишлаб чиқариш бошқармалари қилиши лозим бўлган ишлар нимадан иборат? Ҳар бир колхоз ва совхозда ишлаб чиқаришни ташкил этиш, кадрларни энг яхши иш намуналари асосида ўқитиш, илғор тажрибани колхоз ва совхозларга ёйиб, шу асосда ишлаб чиқаришнинг умумий даражасини кўтаришдан иборат.

Бошқарма бошлиғининг, мутахассисларнинг иш жойи қаерда? Колхозда, совхозда, бригадала, фермада. Ишлаб чиқариш бошқармасининг партия комитети нима билан шугулланиши керак? У ҳам ишлаб чиқариш билан, лекин бошқа позицияларда туриб шугулланиши зарур. Партия комитети партия ва комсомол ташкилотларининг жанговарлигини ошириши, коммунистлар билан комсомолларни жой-жойига тўғри тақсимлаб қўйиши, кадрларни юксак талабчанлик, масъулият ва интизом руҳида тарбиялаш керак.

Одамлар билан ишлаш партия ходимининг энг олий бурчи. Одам билан гаплашишнинг йўлини билимоқ керак, одамлар ҳар хил бўлади, уларнинг табиятлари ҳар хил бўлади. Мен шахтада ишлаган бир йилнинг қишлоқдаги отасига хат ёзгани ҳақидаги шахтёрларнинг бир ҳикоясини билгани ҳам айтиб берган эдим. Ўғлининг хатини отасига ҳар хил одамлар ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

Орадан бир-икки кун ўтгач, у бошқа бир ўқимлиши одамнинг олдида бориб, хатни қўйиб қўрибди. Ўша одам хатини бошқача охатга ўқиб берибди, натижада отада раҳм пайдо бўлиб, назарида ўғли изтироб чекаётгандек ва шунинг учун ўзини қўлашсин — сизгирни сотиб пул жуъатини илтимос қилаётгандек туюлибди. «Хойнаҳой ўғлим, касал бўлиб қолганга ўхшайди, — деган фикрга борибди отаси, — ҳар нечук унга ёрдам беришим керак». (Залда жонлансин) Турмушда шундай воқеа бўлганим, бўлмаганим бунисини билмайман. Ахтирол, бўлмагандир ҳам. Лекин ҳалқ инсонга ҳурмат билан қараи тўғрисида, ширин сўзларнинг таъсири ҳақида ҳўқоқлар яратган. Кўрсатмани қандай охатда бериш, одам билан қандай охатда гаплашиш чакана гап эмас. Агар сен каттақонлик билан қовоғингиз остигирини орасанг, ҳамма ёкии назлаштириб, инкиқили қила берисанг, одамни ўзингга ўқиб беришди, шунинг учун у ана шу хатга қараб қайтди. Бир киши хатини шундай охатга ўқиб берибдики, ўғлининг сизгирни сотиб, менга пул жуъатинг, деган илтимоси талабдек бўлиб эшитилибди. Отаси эса «Сенга берадиган пулим йўқ!» деб жавоб берибди.

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1, 2 ва 3-бетларда).

Энди ана шу ҳўжаликлардаги бир центнер сазавотнинг таънарини таққослаб қўрайлик. «Большевик» совхозидан сазавотлар бир центнернинг таънари 1 сўм 29 тиний, РСФСР Қишлоқ ҳўжалик министриликнинг «Яхромский» совхозидан эса 2 сўм 45 тинийга тушди. Кечки қарам: «Большевик» совхозидан 51 тиний, «Большевик» совхозидан 1 сўм 73 тиний; оқтобон лавлати: «Большевик» — 1 сўм 99 тиний, «Яхромский» — 3 сўм 40 тинийга тушди.

«Большевик» совхоз бир миллион сўм фойда келтирди: «Яхромский» совхоз эса 538 минг сўм зарар келтирди. Шунинг ҳам айтиш керакики, Қишлоқ ҳўжалик министрилик Яхромга қўчиб келгунчи совхоз фойда берар эди. (Залда ҳўшақчақ жонланмиш).

Қишлоқ ҳўжалик министри биттагина совхозда тартиб ўрната олган экан, республика миқёсда илм-фанга қандай қилиб раҳбарлик қила олади? СССР Қишлоқ ҳўжалик министриликнинг базиси — «Михайловское» совхозини олиб қўрайлик. 1962 йилда гектардан совхоз қўйидаги миқдорда ҳўсил олинди: дон — 9,9 центнер, нўхат — 6,7 центнер, озуқабон дўқмалик экинлар — 7,4 центнер, картошка — 41 центнер, сазавот — 52 центнер, қанд лавлати — 65 центнер.

Министрликнинг «Михайловское» ва «Вороное» совхозларида ҳўсил ҳам бўлганлиги натижада чорва молларини таъминлаш учун бошқа ҳўжаликлар ва обалардан 329 тонна сомон, 1.689 тонна комбикорм, 329 тонна кепак ва кўнжара ташиб келтирилди. Ҳаммаси бўлиб 155 минг сўмлик ем-хашак ташиб келтирилди. Мана, ўртоқлар, Иттифоқ министриликда ана шундай ҳўжалик мисолида фан ва илгор тажриба ютуқларини жорий қилмоқчи бўлилар. У ерда докторлар ҳам, кандидатлар ҳам, министрининг ўзи ҳам ишлайди. Бу ҳўжаликда, ана шу базада олимлар, мутахассислар, практикларни тўплаб уларга ишчи қандай олиб бориш кераклигини намойиш қилиш кўзда тутилган эди. Лекин ҳўжаликда гектаридан 40 центнердан картошка олинаётган бир пайтда министр нимани ҳам кўрсата олади? (Залда жонланмиш). Бундай раҳбарликка ким ҳўрмат билан қарайди дейсиз? Ҳеч ким.

Ўртоқ министрлар, мен сизларга ўртоқ Иван Платонович Волоченко ўн икки йилдан бери раҳбарлик қилиб келган Липецк областидаги «Петровский» совхозини намўна қилиб қўймоқчиман. Яқинда ўртоқ Волоченко ССР Иттифоқи қишлоқ ҳўжалик министри қилиб тайинланди. (Қарсақлар).

Совхозда 10 минг гектар ҳайдалаган ер бор. 1962 йилда бу ерларга қўйидаги экинлар экилди:

кузги бугдой	— 1.058 гектар
явдлар	— 642 »
арпа	— 2.477 »
тарки	— 400 »
нўхат	— 320 »
қанд лавлати	— 355 »
уруғлик учун қанд лавлати	— 760 »
озуқабон қанд лавлати	— 140 »
сўлос учун маккажўхори	— 1.293 »
кўп йиллик ўтлар	— 545 гектар ёки 5 процент
бир йиллик ўтлар	— 388 гектар ёки 4 процент

1961 йилда 890 гектар ерга кўп йиллик ўт, 1075 гектар ерга бир йиллик ўт экилан эди.

Совхозда ҳамма экинлардан мўл ҳўсил олинди. Дон экинларининг ҳар гектаридан 28,2 центнер, шу жумладан 28,2 центнер бугдой, 17,8 центнер явдлар, 29,4 центнер арпа, 23,8 центнер тарки, 42,1 центнер нўхат, 270 центнер қанд лавлати (фабрикабон), 20 центнер қанд лавлати уруғи, 418 центнер сўлосбо маккажўхори, 230 центнер озуқабон қанд лавлати олинди. Ҳўжалик 1960 йилда 661 минг сўм, 1961 йилда 699 минг сўм, 1962 йилда 743 минг сўм фойда келтирди.

Сизлар тушунасизларки, албатта, ўртоқ Волоченко раҳбарлик қилган совхозда қишлоқ ҳўжалик министриликларининг тажриба совхозларида бўлган кўп имкониятлар йўқ эди. Фақат бир жиҳатини айтиб ўтаман. «Яхромский» совхозига 4500 тонна минерал ўғит ёки ҳар гектар ҳайдалаган ерга 6,5 центнердан ўғит ажратилган эди. «Петровский» совхоз эса ҳар гектар ҳайдалаган ер ҳисобига 1,7 центнердан ўғит олди. Баъзан раҳбарлар: «Авалла менга бер, сўнгга мен сента бераман», деб талаб қилдилар. Мана биз «Яхромский» ва «Михайловское» совхозларига ўғит бердик. Лекин нима олди? Шимилларин олди! (Залда жонланмиш). Ҳадеб беравермасдан, кимга берилаётганини ҳам билиш керак.

Ўртоқ Волоченкога гектар бошига 1,7 центнердан ўғит берилди, бу ўғит эса катта фойда қилди. Бошқа бирорларга эса гектар бошига 6,5 центнердан ўғит берилди. Ҳўш, улардан нима олди? Зарардан бошқа нарса ололмади. Ишлаб чиқаришни билганлик, илм-фани билганлик қилишларга, махсуслаштириш ва маъмуриятчиллик қилишларга, ишлаб чиқаришни ташкил қила олганлик қилишларга раҳбарлик сари йўл очиб берди керак. (Қарсақлар).

Қўйидаги бир мисол эсимиз келиб қолди. Бундан ўн йилча илгари Қўрган областидаги Понынский МТСнинг директори ўртоқ Григорий Михайлович Ефремов шу миябардан туриб нутқ айтишган эди. У МТС коллективининг аjoyиб ишлари ҳақида гапириб берган эди. Иллар ўтиб, МТС қайта ташкил қилинди. Ўртоқ Ефремов «Красная звезда» совхозига директор бўлиб ишга берди. Совхоз коллективи қандай аjoyиб натижаларга эришганига бир назар ташланг.

Совхозда ҳаммаси бўлиб 14.738 гектар ҳайдалаган ер бор. Беш йил ичда ўрта ҳисобда гектаридан 16,5 центнер дон, шу жумладан 1962 йилда 3 минг гектар майдонда 17 центнердан бугдой, 3,2 минг гектар майдонда 15,2 центнердан арпа, 451 гектар майдонда 17,9 центнердан нўхат, 1056 гектар майдонда 15,8 центнердан вика дони олинди. 1962 йилда доннинг ялпи ҳўсили 1957 йилдаги 47 минг центнер ўрнига 163 минг центнер бўлди.

1962 йилда совхоз коллективи гўшт етиштиришда дастлаб ким маррани ағаллади — юз гектар ҳайдалаган ер ҳисобига сўйилган вазнда 75,2 центнердан ва бошқа ерларнинг ҳар юз гектари ҳисобига 16 центнердан гўшт олди. Шу нарса харақтерини, шунча миқдордаги гўшт ўз ем-хашаклари ҳисобига етиштирилди.

Мана, ўртоқлар, шундай кишилар, шундай раҳбарлар машаққат бўлиб, қишлоқ ҳўжалик ишлаб чиқаришининг ҳамма ҳодимлари учун намўна қўймоқдалар. «Союзсельхозтехника» тўғрисида бир неча оғиз гап айтиб ўтмоқчиман. Унинг ишларига колхозлар ва совхозлар ҳўжалик фаолиятининг охириг яқунларига қараб баҳо бериш зарур.

«Сельхозтехника» ҳодимлари хизмат қўрсатаётган ҳўжаликларда ҳўшдорликка, чорвачилик маҳсулдорлигига, тракторлар, комбайнлар ва бошқа машиналарнинг иш унумига қараб унинг ҳодимларига ҳақ тўлаш керак. (Қарсақлар). Бундай тақлифлар бу кенгашга ҳам, матбуотга ҳам айтилган эди, ўртоқлар. Бу жуда оқилона тақлифлардир.

«Сельхозтехника»нинг Одесса областидаги Цибриковский бўлими ҳодимларининг ташаббуси қўллаб-қувватлашга муносибдир. Улар 11 колхоздаги техникага комплекс техника хизмати қўрсатишга, техника қарови ва ремонтини ўз кўчлари билан ўзлаштириш қарор қилдилар. Бундай практика яқин натижалар бермоқда. 1961 йилга нисбатан колхозларнинг запас қисмларга харажатлари 106 минг сўм ёки 30 процент камайди. Техникадан унумлироқ фойдаланиладиган бўлиб қолди.

Белорусияда ССР «Сельхозтехника» Копилск бўлими ва Омск областидаги айрим бўлимларнинг ҳам ана шундай иш тажрибаси ҳақида гапириб боришди. Бу тажриба илгари ўрганган керак. Бундай практика қандай афзалликлар беради? «Сельхозтехника» установаларида поток-узел усулида ремонтни яхшироқ ташкил қилиш, ишдан чиққан агрегатлар ва узелларни тезда алмаштириш учун оборотда агрегатлар ва узелларга эга бўлиш мумкин. Бунда доимо кўпроқ муҳим муҳимат қилдирилган бўлади. Буларнинг ҳаммасини ташкилий жиҳатдан йўлаб чиқиш, илгор тажрибани ёйиш керак.

Қўриқ ерларда ва бошқа қўл районларда кең жойли қамраб оладиган техникани жорий қилиш керак. Тақрибан кең жойли қамраб оладиган жатқалардан фойдаланиш катта самара келтиришини кўрсатди. Яхна 10 метр жойли қамраб олганда меҳнат унумдорлиги икки баравар ошади. Бу йил қўриқ ерлардаги районларда ҳўсилни асосан кең жойли қамраб оладиган жатқалар билан ўриб-йиғиб олишни ташкил этиш имконияти бор. Мен кең жойли қамраб оладиган жатқаларни биричун марта қўриқ ерларда кўрган эдим. Бунда меҳнат унумдорлиги нақадар ошишини тасвир қила олсамиз! Ҳаляани ўриб олиш ҳам, янчаш ҳам қисқа муддатда ўтказилди. Ўрим-йиғим вақтида ишчи кучига аҳтиёж икки баравар камайди.

Бу ишдаги энг асосий масала ана шундай техникани ишлаб чиқаришни ташкил этишдан қилишларга кең жойли қамраб оладиган жатқалардан фойдаланишни ўргатишдан, бу жатқаларни ишлатишга яхши тайёргарлик қўришдан иборатдир.

Фермаларни механизациялашда биз «Карусель» типигаги сўт соғувчи установақлардан кентроқ фойдаланиш йўли

дан боришимиз керак. Кейинги вақтда бир қанча йирик ҳўжаликларда ана шундай сўт соғиш установақлари қўрилмоқда. Омск областидаги «Красный Октябрь» ва «Ермак» совхозларида «Карусель» сўт соғиш установақларида (16 станция) соғатга 115-137 бош сўтир соғилмоқда. Запорожье областидаги «Каменица» ва «Партия XX съезда» совхозларида 22 станция «Карусель» установақлари бор. Бу совхозларда соғатга 163-178 сўтир соғилмоқда.

«Карусель» ва «Арча» сўт соғиш установақларининг иш унуми тўғрисидаги таққослама маълумотлар қўйидагидан иборат:

	«Карусель»	«Арча»
Станциялар сони	16	16
Соғатга соғилдиган сўтир	160	60
Бир сут соғувчи		
Тўғри келадиган сўтир	53	30
Металл сарфи (соғатга)		
бир бош сўтирга килограмм ҳисобида)	41	88

КПСС Марказий Комитети «Карусель» сўт соғиш установақларининг катта аҳамиятини ҳисобга олиб, ўз вақтида «Союзсельхозтехника» бирлашмасига тақомиллаштирилган сўт соғиш установақини ишлаб чиқиш, конструкторларнинг, энг тежамли установақни ташлаб олиш ва ишлаб чиқаришни ташкил этиш вазифасини топширган эди. Шунинг айтиш керакики, «Союзсельхозтехника»нинг собиқ раҳбарлари бу топшириққа масъулиятсизлик билан қарадилар ва «Карусель» ишлаб чиқаришга тайёргарлик қўрмадилар. Госплан қороналарига фақат 1500 «Карусель» ишлаб чиқариш юзасидангина заказ бера олди.

Янгиликни соғиш қани, меҳнат унумдорлигини ошириш ҳақида гапириб қилиш қани?

Мен бир кунги Омск областидаги «Красный Октябрь» совхозининг слесари ўртоқ И. М. Ленский тўғрисидаги очеркни кинужуғида кўрган эдим. Ўртоқ Ленский анчагина яхши конструкторларга «Карусель» қўрган. Бу «Карусель» тежамли, уни тайёрлашга камроқ металл сарфланади.

Баъзан инженир хитро қилади, бу ишни ўш конкрет тасаввур қила олмайд ва камчиликларга йўл қўяди. Колхозда ёки совхозда доимо ишлаб турган слесари нима қилиш кераклигини яхшироқ кўради ва билади. У машинани шу қадар тежамли тарзда конструкция қилиши, унинг «Карусель» профессионал конструкторлар билан рақобат қила олади. Бундай ишларга эътибор бериш керакка ўхшайди.

Колхозларни йириклаштириш масаласи юзасидан баъзи мулоҳазаларни айтиб ўтмоқчиман. Бундан бир неча йил илгари Москва ва бошқа обаларда партия ташкилотлари майда колхозларни йириклаштириш юзасидан маълум даражада иш қилдилар. Бу зарур тадбир эди. Уш пайтда Москва областидаги қўлгина колхозларнинг, масалан, 100-200 гектар ери бўлиб, бир неча ўн бошгина чорва моли бор эди. Колхозларнинг йириклаштирилиши ердан ва техникадан яхшироқ фойдаланиш, ҳўжаликни иқтисодий жиҳатдан кўпроқ самарали бошқариш имконияти берди.

Бироқ, партия колхозларни йириклаштириш билан, ҳалдан ташқари катта ҳўжаликлар тузишга берилб кетмаслик керак, деб оқшоландим. Бинобарин йириклаштирилган колхозлар яхши бошқариладиган ҳўжаликлар бўлишига асосланб керак эди.

Колхозларнинг ҳажми муайян райондаги конкрет шароитлар билан белгиланади. Масалан, Москва областидаги йириклаштирилган колхозлар майда колхозларга нисбатан қўйидагича бўлади:

	1950 йил 1 январда бўлган	Йириклаштирилгандан кейин бўлган
Колхозлар сони	6.069	1.419
Бир колхозга тўғри келган жами ер	345 гектар	1.475 гектар
шу жумладан ҳайдалаган ер	196	836
Колхозчи хонадонлар	42	164
Аҳоли ишайдиган пунктлар	1	4
Меҳнатга қобилиятли колхозчилар	67	249

Москва областининг шароитларига кўра колхозда 800-900 гектар ҳайдалаган ер, 4-5 аҳоли ишайдиган пункт бўлиши мақсадга эри мувофиқ деб топилади.

Бундай ҳўжаликларни муваффақиятли бошқариш мумкин, Шунинг назарда тутиш керакики, Москва области — Волга бўйидаги ёки Уралдаги қўллар эмас, Қўриқ ўлка эмас, у ерларда мингга километр текин ерлар ястаниб ётади: Москва атрофида — ўрмонлар ҳам, боғқорлар ҳам, ўрзорлар ҳам бор. Шу сабабли колхоз жуда катта бўлиши мумкин, унда фақат 900-1000 гектар ҳайдалаган ер бўлиши мумкин. Бунинг устига аҳоли ишайдиган пунктлар жуда тароқ ҳолдадир. Бундай ҳўжаликни бошқариш жуда қийин. Афсуски, Москва областининг раҳбарлари 1960 йил қўлларига йирик совхозлар тузишга берилб кетишди. Улар 8-10 минг гектар ва ундан ҳам кўпроқ ҳайдалаган ери бўлиб ҳўжаликлар туза бошладилар. Бундай совхозлар аҳоли ишайдиган 40-60 пунктни бириктиришга бошладилар. Ас-лбда бошқариб бўлмайдиган ҳўжаликларни туздилар.

Баъзи мисолларни келтираман.

	Совхозда аҳоли ишайдиган пунктлар сони	Ҳайдалаган ерлар миқдори
Волоколамский бошқармасидаги «Партия XXII съезда» совхоз	54	9.526 гектар
Солнечногорский бошқармасидаги «Дружба» совхоз	63	8.273 »
Можайск бошқармасидаги «Власть Советов» совхоз	57	8.818 »
2-Уваровский совхоз	53	8.536 »
Волоколамский бошқармасидаги «Теревский» совхоз	56	7.603 »
Митинский бошқармасидаги «Победа» совхоз	56	7.979 »
Можайск бошқармасидаги «Русский» совхоз	53	7.213 »
Ленинский бошқармасидаги «Челюскинский» совхоз	56	7.725 гектар

Бундай мисолларни қўлаб келтириш мумкин.

Аҳоли ишайдиган 50-60 пунктни бириктирувчи совхозга қандай раҳбарлик қилиш мумкин деган савол туғилди. Бундай каллаварамликка ким йўл қўйди?

Бу совхозларнинг қўплари ҳўжаликни рентабелсиз бошқараётганликлари, зарар келтираётганликлари тасдиқовий бир ҳол эмас. Бу — ишга масъулиятсизлик билан қарашир. Ҳўжаликни бундан бундан бу кила бошқариш мумкин эмас. Ҳозир нима қилиш керак? Иккинчи бўлган жойларда қандай тақдир катта ҳўжаликларни қайта бўлишга тўғри келадиганига ўхшайди. (Қарсақлар). Бу ишни қилиш мумкин бўлмаган жойларда эса бўлмаганда ишлаб чиқаришни бошқаришнинг пухтароқ ўйланган ташкилий схемасини топиш керак бўлади.

Аҳоли ишайдиган ўнлаб пунктлари бўлган ана шундай ҳам бошқариладиган ҳўжаликларда контролсизлик ва ҳар қандай суиесте-моллар учун замин вужудга келади. Совхознинг ҳозирги ишчи — собиқ колхозчилар. Унинг ўз уйи ҳам, ўз томоқчаси ҳам бор. У совхоз ем-хашақи ҳисобига боқиб учун сўтир ҳам сотиб олган, Баъзан шундай бўладики, совхоз чорва моллари учун ем-хашак етishмайди, совхоз ишчилари эса ўз сўтирларини совхоз ем-хашақи билан боқадилар. Бу эса жамоат ишлаб чиқаришга зарар етказида. Совет ҳўқимиятининг дастлабки йилларидаёқ И. И. Ленин совхоз ишчиларини ўз моллари бўлишига сира йўл қўйиш мумкин эмас, деб оқшоланган эди. Биз бу қарарга имда тутишимиз керак.

Шўхсий молининг бўлиши ишчиларнинг, айниқса хотин-қизларнинг қўл вақтини олади, бу эса ишлаб чиқаришга ҳам таъсир қўрсатган.

Коммунистлар қолоқ қайнатилган ортда судралиб қолдилар мумкин эмас. Улар совхоз меҳнатчиларига бу масалаларни пухта тушутиришлари керак. Ўртоқ И. П. Волоченко менга Липецк областидаги ўзи директор бўлган «Петровский» совхозда ишчиларнинг чорва мол йўқлигини айтиб берган эди. Лекин бу ерда ҳар бир ишчи ўз оиласи учун, болалари учун сўт ва гўштнинг совхоздан сотиб олиш имкониятига эга. Ишчи оқилона ташкил қилиш мана бундай бўлади! (Қарсақлар).

Совхозларнинг партия ташкилотлари, раҳбарлари ишчиларни сўт ва сазавот билан таъминлаш тўғрисида ҳамхўрлик қилишлари керак. Совхозларнинг умумий томоқчаларини ташкил этиш, яхши ошоналар қўриш, маҳсулотларни ўз таъминоти бўйича сотиш лозим. Иқисас совхоз ишчиларини таъминлаш учун катта имкониятлар бор. Совхоз директорлари, партия ва касба союз ташкилотлари бу имкониятлардан тўғри фойдалансалар, ишчилар бунинг жуда қадрига эришади. Шунда совхоз ишчилари шахсий чорва молларини кери-ги бўлай қолади. Гўшт ва сўт билан спекуляция қилиш учун чорва моли бокучи кишиларга қарши кураш олиб бориш керак.

Қанд лавлати уруғчилиги ҳақида бир неча оғиз сўз айтиб ўтаман. Ўн иллар мобайнида лавлати уруғчилиги бунда қандай заводлар атрофида туғилган эди. Украинада ана шу таъриб топан система — соҳа-завод-трест система қўллаб қўлади. Россия Федерациясида эса бу система бундан йўқлиб қирилди. Бу ерда трестларни туғатишлар, уруғчилик совхозларини эса ишлаб чиқариш бошқармаларига топширилар. Совхозларнинг иқтисослаштириш бўлими, натижада республикада колхозлар ва совхозларни юқори сифатли қанд лавлати уруғчилик билан таъминлаш хавф остида қолди.

1962 йилда Украинада қанд лавлати уруғчилигининг ҳо-

сидорлигини гектарига 14,8 центнер бўлди. Россия Федерациясида эса гектар бошига атиги 10,6 центнердан ҳўсил олинди. Краснодар ўлкасида 1960 йилда гектаридан 10,6 центнер, 1961 йилда 8,4 центнер, 1962 йилда эса 7,1 центнер лавлати уруғи олинди.

Россия Федерациясида қанд лавлати уруғчилигига нўғри муносабатда бўлиш шунга олиб келдики, 1962 йилда республика 150 минг центнер, 1963 йилда эса 138 минг центнер лавлати уруғчилигини ташлаб келтиришга мажбур бўлди. Қанд лавлати уруғчилигини етиштириш учун жуда яхши шарит бўлгани ҳолда етарли миқдорда уруғлик ола билмаслик — бу шармандалиқдир, ўртоқлар!

Уруғчиликнинг яхши системаси сақланиб қолган Украинада қўлгина совхозлар қанд лавлати уруғидан жуда яхши ҳўсил етиштиришларда. Масалан, Тернополь областидаги «Подольне» совхоз ҳар гектар ердан 26 центнердан, Черкасси областидаги «Жашиковский» совхоз 24 центнердан, Кировоград областидаги «Новоукраинский» совхоз 23,1 центнердан, Суми областидаги «Терновский» совхоз 23 центнердан қанд лавлати уруғи етиштирмоқда. Бизга жуда кўп қанд лавлати уруғи керак. Колхоз ва совхозлар бу екинни қанд заводларининг аҳтиёжиги учун ҳам, чорва молларга ем учун ҳам кўпроқ экинлари лозим. Шунинг учун қанд лавлати уруғи етиштирилишининг ўзини оқлаган система-сини тиклаш керак. (Қарсақлар).

Сизларнинг эътиборингизни шаҳарлар атрофида сазавотчилик ва сўтичлик совхозлари барпо қилишга яна бир қарра қаратмоқчиман. Саноат марказларининг меҳнат-қилари етарли миқдорда сазавот, картошка, янги соғилган сўт олиб туришлари лозим.

Соғ аjoyиб экиндир. Бу екиннинг фазилатлари ҳақида бу ерда Амур области партия комитетининг секретари П. И. Морозов яхши гапирди; ўртоқ Морозов Амур бўйида соғ экинни қўпайтириш соҳасида кўп экинат қилган киши. Сўнгги вақтда Молдавияда ҳам бу екин кўп-лаб экила бошладилар. Шимоллий Кавказ, Украина ва бошқа баъзи районларнинг колхоз ва совхозлари ҳам соғ экиннинг экинлари лозим.

Бу кенгашда Прокофьев Андреевна Малинина сўзга чиқди. Бу аёл «Октябрь XII йиллиги» колхозининг ютуқлари ҳақида, бу ҳўжаликнинг меҳнатчилари эришган юксак натижалар ҳақида яхшидан гапириб берди.

Ўртоқ Малинина чорва молларнинг Кострома зотини жуда мақтади. Лекин унинг моллар зотиға баҳо беришдаги тушунасизга баъзи бир аниқликлар киритиш лозим. Ўртоқ Малинина, Кострома зоти кўп гўшт беради, яхши тери беради ва ўзи ҳам чиройли, деди. Ваҳоланки, гўшт билан тери сўт олингандаги сўтир учун иккинчи даражали аҳамиятга эгадир. Бундай сўтир учун энг муҳим нараса — соғиб олингандаги сўтир ва бу сўтининг ёғим бўлишидир. Сўтирнинг кулранг ёки олачилор, қизил ёки тарил бўлишининг баъз учун нима аҳамияти йўқ? У сўтир сўти кўпроқ беради бўлади-да. Ахир, чорва сўтир ҳам оғ сўт беради-ку. (Залда кулди).

Ўртоқ Малинина менга молларнинг Кострома зоти тасвирланган альбом берди. Мен бу альбомда қўйидаги сўтирларни ўқидим: «Караван» ўғув-тажриба ҳўжалигининг моллари жуда сўт маҳсулдор, Сўтинги ўн йил мобайнида бу ҳўжаликдаги сўтирларнинг ҳар бирдан ўртача 5 минг килограмм ортқ 3,8-3,9 процент ёғи бўлган сўт соғиб олинган.

Бу нимагиз кўрсатади? «Горки Ленинские» фермасида ҳам ҳар бир сўтирдан 5 минг килограммдан сўт соғиб олинмоқда, лекин бу сўтининг таркибига 5 процент ёғ бор.

Агар буларнинг ҳаммаси ёғқа айлантириб ҳисобланса, мана бундай манзара пайдо бўлади:

— «Горки Ленинские» фермасидаги сўтирдан 5 минг килограмм миқдордаги ёғи 5 процентли сўт соғиб, олинганда ҳаммаси бўлиб 250 килограмм сўт ёғи олинади; — «Караван» ўғув-тажриба ҳўжалигинидаги сўтирдан эса 5 минг килограмм миқдордаги ёғи 3,8-3,9 процентли сўт соғиб олинганда ҳаммаси бўлиб 190-195 килограмм сўт ёғи, ёки ҳалиги сўтирдан олинганга нисбатан 55-60 килограмм кам сўт ёғи олинган.

Агар буларнинг ҳаммаси пулга қачилса, «Горки Ленинские» фермасидаги сўтир «Караван» ўғув-тажриба ҳўжалигинидаги сўтирга қараганда 234-255 сўм кўпроқ даромад бергенилини кўрсатди.

Нима учун ҳўжалик сўтирнинг ранги ҳўнқилигидан қўқилиш ва шўнинг орасидаги ҳар бир сўтирдан 255 сўмлик кам даромад олини яъни 60 килограмм ёғ кам олини керак? (Қарсақлар). Мен, ўртоқ Малинина, сизни бир оз таъна қилиш.

Н. А. Малинина, Майли, Никита Сергеевич.

Н. С. Хрущев. Майли деясизми. Сиз яхши колхоз раисисиз. Мен бунинг билан, бу таъна сизга фойда қилади. Янада бардоқроқ бўласиз. Мен сизга «Горки Ленинские» фермасига боришни маслаҳат берган эдим. Сиз у ерга бори келдинг деб айтгангиз. Лекин чамаси, ишнинг моҳиятига тушулмаганга ўхшайди. Яна бир марта бориб келинг.

Н. А. Малинина. Албатта борамиз.

Н. С. Хрущев. Академик Т. Д. Лисенко сўтирлар сўти